

İstanbul Topkapı Sarayı Harem Dairesi Çocuk Giysilerinin Renk ve Süsleme Özelliklerinin İncelenmesi

İstanbul Topkapı Palace Harem Of Children's Color of Clothes and Decorative Features

ÖZET

İnsanlık yalnızca örtünmek için giyinmek değil süslenmek ve toplumda fark edilir olmak, bir zümreye dahil olmak gibi arzular ile giysilerinde etnik olgular ve farklar oluşturmuştur. Bu nedenlerden bulunduğu bölge ve yaşam alanına bağlı olarak geleneksel izler içeren giyim, aksesuar ve süslenme materyalleri ait olduğu toplumun kültürel değerleri hakkında çok sayıda bilgi sunabilmektedir. Nitekim çocuk, yaşadığı toplumun bir bireyi olduğundan çocuk giyim kuşamı incelemeleri; kültürel bir değer olan giyim kuşam tarihine katkı sağlayacak nitelikleri barındırmaktadır. Türk ailesinde ve sarayda çocuk oldukça değerli bir varlık olmasına karşın yapılan incelemelerde Türk çocuk giysileri hakkında yeterli sayıda araştırmanın olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında tarihsel süreci gösteren Türk giyimini müzelerde sadece saklayarak korumak uzun vadede mümkün olmayabilir. Bu giysilerin renk özellikleri, kalıp özellikleri, süsleme özellikleri ve kumaş özelliklerinin belirlenmesi geçmişten geleceğe taşınması için önem arz etmektedir. Güvenilir olan arşiv belge ve bilgilerini kaynak edinmeyen araştırmalar, Osmanlı'da çocuk giysilerini tam olarak aydınlatmaktan uzaktır. Fakat Topkapı Sarayı çocuk giyimleri arşivi, bu konuda oldukça zengindir. Bu nedenle Araştırma kapsamında; Topkapı sarayında bulunana çocuk giysileri cinsiyet ayrımı yapılmaksızın incelenmiştir. Giysiler, hazırlanan gözlem belgeleri doğrultusunda müzede, doğrudan araştırmacı tarafından incelenmiştir. Giysilerde kullanılan malzeme özellikleri ve renkleri, giysilerin modelleri ve süsleme özellikleri belirlenmiştir. Topkapı Sarayı Kıyafet arşivinde yer alan bu çocuk giysilerinin üretimi için doğal lifli kumaşların tercih edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca incelemeler sırasında kumaşlara çocuklara atfedilen toplumdaki yerlerine göre altın ya da gümüş tel (klaptan) eklendiği görülmüştür. Kumaşlarda hanedanlık renkleri olarak bilinen sarı, beyaz, kırmızı ve yeşil renklerin yoğun olarak tercih edildiği ve çocuğun beğenisine sunulacak şekilde renkli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Giyim, Topkapı Sarayı Çocuk Giyimi, Harem.

ABSTRACT

Humanity has created ethnic facts and differences in clothes not only for covering up, but also for adorning and being distinguished in society, and for being included in a class. Depending on the region and living space in this environment, clothing, accessories and adornment pieces that contain traditional traces can provide a lot of information about the cultural values of the society they belong to. Indeed, the child, a personality of the society he lives in, has features that will contribute to the clothing that is a cultural value. Although children are a very valuable asset in the Turkish family and the palace, it was not determined in the examinations that were conducted that sufficient training was given about Turkish children's clothing. In addition, it may not be possible to protect Turkish clothing, which shows the process of change, by just keeping it in museums for a long time. The color features, pattern features, characteristics and fabric types of these clothes are important for them to reach the present day. Without reliable archive documents and sources, children's clothing in the Ottoman Empire is far from fully illuminating. However, the Topkapı Palace children's clothing archive is quite rich in this regard. For this reason, within the scope of the research; children's clothes in Topkapı Palace were examined without gender discrimination. The clothes were examined directly by the researcher in the museum in accordance with the prepared observation documents. The material properties and colors used in the clothes, the models of the clothes and the ornamentation features were determined. It was determined that natural fiber fabrics were preferred for the production of these children's clothes in the Topkapı Palace Clothing Archive. In addition, during the examinations, it was seen that gold or silver wire (claptan) was added to the fabrics according to the places attributed to the children in society. It was determined that the colors yellow, white, red and green, known as the dynasty colors, were heavily preferred in the fabrics and were colored in a way that would be presented to the child's liking.

Keywords: Traditional Clothing, Topkapı Palace Harem of Children's Clothing, Harem.

Elif Kuç¹
Saadet Bedük²

How to Cite This Article

Kuç, E. & Bedük, S. (2025).
“İstanbul Topkapı Sarayı Harem Dairesi Çocuk Giysilerinin Renk ve Süsleme Özelliklerinin İncelenmesi” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:5; pp:1011-1024. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15535976>

Arrival: 27 April 2025
Published: 30 May 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu çalışma Elif KUÇ tarafından Dr. Öğretim Üyesi Saadet BEDÜK danışmanlığında hazırlanan “Topkapı Sarayı Harem Dairesi Çocuk Giyimlerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden türetilmiştir.

¹ Öğr.Gör.Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksek Okulu Tekstil Giyim Ayakkabı ve Deri Bölümü, Türkiye. ORCID: 0000-0002-3474-9103

² Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Konya, Türkiye.

GİRİŞ

Giysiler toplumların tarihsel gelişimini, geleneksel yapısını dolayısıyla da etnografik değerleri üzerinde taşımaktadır. Geçmiş toplumların kültürel ve sosyal değerlerini bilmek günümüzün sürekli gelişen dünyasını daha iyi anlamaya yardım ederek kültürel kimlik kayıplarının oluşmasını engelleyecektir (Kaptan, 1973: 57). Ancak toplumsal kültürü yansıtan yegâne olgulardan biri olan geleneksel giysiler kaybolmaya yüz tutmuştur (Koç, 1997: 2).

Tarihi bir mevzuu canlandırmak isteyen bir ressam, tiyatro ve sinema idaresi uygun dekor, mimari, tarih, renk, ışık tonlarını dahi tasarlar. Hangi dönem anlatılacak ise, dönem şartları, giysileri en ince detayına kadar bilinmelidir (Sevin, 1990: 1-2). Bu nedenle geleneksel giyim kültürümüzün bilinirliğinin sağlanmasına, global dünyada moda anlayışları içinde kaybolmadan hatırlanmasına katkıda bulunmayı amaçlayan çalışmada; Topkapı Sarayı Harem Dairesi çocuk giyimlerinin ait oldukları dönemlerdeki, süsleme özellikleri ve giysi renkleri arşiv bilgileri ve gözlem fişleri doğrultusunda incelenmiş ve aşağıdaki başlıklar altında sunulmuştur.

Topkapı Sarayı Çocuk Giyimine Genel Bir Bakış

Türk tarihinde, Topkapı sarayında çocuğun Tanzimat dönemine gelinceye dek ayrı bir yeri yoktur. Çünkü çocuk toplumsal kültür içinde her zaman mevcut bulunmaktadır. Fakat onlar küçük birer bireylerdir ve aileler ve toplumların içinde yer almaktadırlar. Bu durum Osmanlı döneminde çocuklara birer çocuk değil de küçük bir yetişkin olarak bakılmasından kaynaklanmaktadır (Okay, 1998:24).

Çocuklar haremde annelerinin nezaretinde büyümektedir. Fakat erkek çocuklar sünnet oluncaya kadar haremde, sünnet olduktan sonra harem kısmından çıkartılarak babasının nezaretinde bulunmaktadır (Eren ve Can, 1996: 98-99). Bu erkek çocukları kendileri için hazırlanan büyük bir sünnet töreni ile sünnet olmaktadır. Sünnet olan erkek çocuklarına düzenlenen tören sırasında giydirilen entariler (elbise) Topkapı Sarayı Müzesinde Muhafaza edilmektedir. Aşağıda Topkapı Sarayı Müzesi arşivinden ayniyat no:20222 ile bir sünnet elbisesi ve şapkası görülmektedir (Resim 1). Entarinin önüne ve etek ucuna altın tellerle işleme yapılmış, göğüs bölgesine ise “Antika” işleme yapılmıştır. Ayrıca entarinin sol göğsüne “AN” harfleri işlenmiştir. Bu entari 2005 yılında Necla Gürel’den (Behice sultanın yeğeni) satın alınma yolu ile Topkapı Sarayına getirildiği arşiv bilgilerinde mevcuttur ve II. Abdülhamit’in Behice hanımdan olan ikizlerinden A. Nureddin efendiye ait sünnet kıyafetidir. Bu kıyafet için (Görsel 1) Tezcan (2006), şöyle bir tanımlama yapmaktadır; beyaz pamuk kumaştan veya ipek kumaştan sünnet elbiseleri ve kenarları sert, üstü düz takke ile takım olan sünnet elbiseleridir. A. Nureddin efendinin sünnet kıyafeti aşağıdaki resimlerde görülmektedir (Tezcan 2006: 147).

Görsel 1: Sünnet elbisesi, yaka kenarında bulunan işlemenin ayrıntı görüntüsü ve şapkası (Tezcan, 2006: 147).

Osmanlı dönemi harem giysilerinin bulunduğu Topkapı Sarayı arşivinde bulunan çocuk giysilerinin bütünü incelendiğinde ise iki yaşındaki bir kız çocuğu ile otuz yaşındaki bir kadının elbisesi arasında hiç fark yoktur; aynı mücevherler, aynı biçim, aynı kumaş, her ikisinde de göze çarpar. Sadece ölçü bakımından büyüklerinin kıyafetlerinden ayrılırlar (Şehsuvaroğlu, 1961: 6-7). Bu durum erkek çocuklar için de geçerlidir. Yabancı seyyahların gravür ve resimlerinde de büyüklerle aynı kıyafeti giymiş oldukları görülmektedir (Yerasimos, 1993).

Osmanlı dönemi giysileri, iç giysilerinin üstüne giyilen giysiler altta şalvar, üstte bürümcük gömlek ya da iç entarisi ve dış kaftandan oluşmaktadır. Bu kıyafetlerden bahseden yabancı seyyahlar çocukları giyimlerini ve

duruşları ile tasvir etmiştir. Yabancı gezginlerin seyahatnamelerini inceleyen Eren ve Can (1996), 19.yy. da İngiliz bir gezginin tasvirleri ile ilgili küçük kız çocuklarından biri, uykulu ve siyah gözlü, gonca güle benzer dudaklı idi. Erken olgunlaşmış gibi görünüyordu ifadelerini kullandığını belirtmiştir. Bir başka seyyahın ise bir çocuğun giysilerini söyle tasvir ettiğini dile getirmiştir; “Koyu kırmızı yünlüden, içi samur kaplı bir ceket giymişti. Fesi küçük incilerle süslenmişti. Entarisi sarı, şalvarı mavi ve gömleği açık kehrüba rengi ince kumaştandı.” (Eren ve Can, 1996: 98- 99). Şehsuvaroğlu (1961) ise, bir başka seyyahın ifadelerini alıntılararak bir çocuğu şöyle tasvir etmiştir; “Erguvani kadifeden kenarları hermin kürk ile çevrilmiş ve altın şeritli bir ceket giymişti. Entarisi açık pembe muslindi. Belinden aşağısı kat kat kaşmir şaldı. Yeşil geniş şalvarı bol bir şekilde çıplak ayakları üzerine dökülüyordu. Ayaklarında sarı terlikleri vardı” (Şehsuvaroğlu, 1961: 6).

Küçük olsalar da şehzadelerin başına kavuk ve hanım sultanların başına hotoz ve sırtına seraser ya da kemha kumaştan entari ile kaftan giydirilmiştir. Alt giysisi olarak ise şalvar ve ayaklarına sarı yemeni(bir çeşit ayakkabı) giydirilmiştir (Sakaoğlu, 1994: 57). Ayrıca sarayda doğacak çocuk için bohça hazırlandığı bilinmektedir ve bu bohçaya çocuğun tülbentten üretilmiş gömleği, mavi yazması, yeşil bürümcükten yapılmış işlenmiş duvağı, kırmızı kurdele ile bağlanmış nazarlığı ve takkesi hazırlanıp konduğu bilinmektedir (Şehsuvaroğlu, 1961: 3). Ayrıca törenlerde ya da seferlerde giyilen giysiler, günlük giysilerde kumaşı ve rengi bakımından farklıdır. Giyenin toplumsal konumunun ne olduğuna bakılmaksızın, giysiler giyildiği yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir (Reyhanlı, 1983:69-70). Bu durum toplumsal yaşamın bir ifadesi olan Türk giyim kültüründe giysinin kumaşının büyük öneme sahip olduğunu gösterdiği kadar renginin de önemli olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki bilgiler ve tasvirler ile birlikte Topkapı Sarayı kıyafet koleksiyonu incelendiğinde, zıbın adı verilen iç çamaşırlar, çocuk bezleri, donlar, şalvarlar, çakşırlar, entariler, kaftanlar, takkeler ve ayak giysileri çocuk giysi koleksiyonu içerisinde yer almaktadırlar.

Çocukların iç giyiminde tülbentten ince dokunmuş kumaştan ve patiskaya benzer pamuklu kumaştan dikilmiş zıbınlar bulunmaktadır. Bu zıbınlar kaftana benzer kesimli, içleri pamukla doldurulmuş ve kapitone dikişi yapılmış düz giysilerdir. İç entarilerinin içinde ve dışında göğüsten bel hizasına kadar karşılıklı dikilmiş üç, dört adet birit ilik ve düğme ile vücuda oturtulduğu görülmüştür. Kimi giysilerde beden ayarı yapabilmek için iliklerin olduğu görülmüştür. Kimi entaride göğüsün üstünde boyuna yırtmaç şeklinde cep çalışması yapılmıştır..

Çocuk dış giyimi olan kaftanlarının mevsime göre ağır ipekli kumaştan dikilerek içine kürk kaplandığı (Görsel 2) veya günlük bir kaftan ise pamukla kapitonelendiği bilinmektedir. Törenlerde giyilen ağır ipekli kaftanlar yere kadar uzun boyları süslemeleri ve yere kadar inen omuzlardan geriye atılan kollarıyla dikkati çekmektedir (Görsel 3).

Kaftanlar genelde önü açık, minik hakim yakalı, kısa kollu ve kol ağzı ön kolda oyuntuludur. Etek ucu belden aşağıya yanda üçgen parçalar ile genişletilmiştir ve yanlardan yırtmaçlıdır. Genelde yan dikişte belde ceplidirler.

Görsel 2: 18.yy. Sultan III Mustafa'nın Şehzadesi Selim' in Tablosu.

Kaynak: Topkapı Sarayı Müzesi (TSM) Envanter no: 13/2073 olan eser yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 3: Serenk kumaştan dikilmiş takma kollu çocuk kaftanı. 16.yy. ile tarihlendirilmiştir.

Kaynak: TSM, Envanter no: 13/1015, 13/927. 49. Envanter numaralı eser (Tezcan, 2006: 224).

Çakşır ve şalvarlar İslam ülkelerinde uzun yıllar boyu hem kadın hem erkekler hem de çocuklar tarafından kullanılmıştır. Belden uçkurlu ve oldukça boldur. Yine oldukça geniş olan paçaları bilekte ya da dizin altında bağlanarak büzülebilmektedir (Bilgen 1999: 39). Ağı geniş ve parçalı, beyaz tülbentten astarlıdır. Eğer kışlık ise pamuk dolgu malzemesi ile doldurularak kapitone benzeri dikişler ile kalınlaştırılmıştır.

Osmanlıda başa takılan başlıklar çok önemlidir. Hem dışarıda hem de evde kimse başında bir başlık olmaksızın gezmezdi, bu affedilmeyen bir hata olarak görülmekteydi. Toplumda hemen herkes gece yatarken bile takkeler takmıştır. Padişahlar genelde üçgen parçalı, renkli yüksek takkelerin etrafına sarılan tülbentlerle hazırlanan sarıklar giymiştir. Ayrıca tıpkı büyükleri gibi küçük de olsa şehzadeler başlarında kocaman sarıklarla gezmişlerdir. Bu sarıklar oldukça değerli, mücevherlerden oluşan sorguçlar ile süslenmiştir. Topkapı Sarayında kadınlar ve kız çocukları ise başlarına kısa üstleri düz fesler, ya altı dar üstü geniş yada üstü dar altı geniş hotozlar takmışlardır. Hanedan içinde doğan erkek ve kız çocukları da küçüklüklerinden itibaren böyle mücevherler kullanmıştır (Tezcan 2006: 229). Bu süreç II. Mahmud, bir kıyafet devrimi yaparak askeri üniforma değişimine gidip başına fes giydirinceye kadar sürmüştür ve bu dönemden bir müddet sonra pantolon ve ceketten oluşan üniforma tarzındaki kıyafetler çocuk giyimine de hakim olmuştur.

Topkapı sarayında saklanan giysilerde; atlas, seraser, canfes, serenk, tafta, kemha, kutnu, kadife, diba, çatma, gibi kumaşlar kullanılmaktayken 16. yy. da, imparatorluğun gücünü sergilercesine ipek dokuma kumaşların ipine katılan gümüş ve altın teller (Klaptan) ile kumaşların değeri artırılmıştır (Gürtuna, 1999: 14). Tıpkı büyükler gibi çocukların da giysileri ve giysilerinin kumaşları 16. ve 17. yy. larda değişmeden devam etmiştir. 18. yy.da ise basit kumaşlardan dikilmiş giysilerin kullanıldığı bilinmektedir. 19. yy. da giysilerin modellerinde fazla değişiklik olmamıştır ancak kullanılan süsleme malzemelerinin olağan dışı arttığı görülmüştür. Bu süslemelerin daha çok Avrupa'dan getirtilen yaldızlı geniş harçlar, oyalar, ipek kordonlar ve dantellerin giysileri süslediği görülmüştür. Görsel 4'deki entari Hint pamuklusu üzerine işlemeli kumaştan dikilmiş, ince tabaka halinde pamuktan pamuklu bezden astarlanmıştır ve 18. yy. modası olarak kullanılan aşırı süslü harç kullanımına bir örnektir.

Görsel 4: 18.yy ile tarihlendirilmiş entari.

Kaynak: TSM, Envanter no: 13/2070 olan eser yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

YÖNTEM

İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi arşivi kumaşları ve giysilerinin bulunduğu bölümünün eski müdiresi olan Hülya Tezcan'ın "Osmanlı Sarayının Çocukları" eserinde arşivde 1550 civarında giysinin bulunduğunu bildirmektedir. Bu giysilerin içinde 100 civarında çocuk giysisi bulunmaktadır. Bu evren içerisinde 26 adet çocuk giysisi gözlem fişleri oluşturularak incelenmiştir. Bunların 15 tanesi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Çocuk giyimi özellikleri, tarihi sürecinin incelenmesinde, var olan durumun tespitini ortaya koyan tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın literatür kısmında rapor yöntemi kullanılmıştır. Uygulama kapsamında Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan, Topkapı Sarayı Harem Dairesi çocuk giyimlerinden olan zıbın, entari, takke, şalvar, çakşır, kaftan, takma kol, cepken ve tozluk örneklerinin yapımında kullanılan malzeme özellikleri, renk ve süsleme özellikleri gözlem fişleri doldurulması yolu ile belgelenmiştir.

BULGULAR

Örnek No 1: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/186

Çocuk zıbını olarak arşivlenmiş eserin kime ait olduğu tespit edilememiştir. Onarım görmemiştir. Lekelidir (Görsel 5).

- ✓ Kumaşı beyaz pamuklu bezdir. Astarı beyaz pamuklu bezdendir.
- ✓ Süslemede sadece düz dikiş kullanılmış, herhangi bir kumaş kullanılmamıştır. Hem büyüklerin hem çocukların kaftanlarından farkı üzerinde ilik düğme olmaması ile kumaş ve ölçüleridir. Yorganlama yöntemi ile kapitone dikişi ve spor dikiş yapılarak süslenmiştir.

Görsel 5: Çocuk zıbını ön ve arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 2: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/1417- 35/845 kom.

Çocuk zıbını olarak arşivlenmiş eserin kime ait olduğu tespit edilememiştir. Onarım görmemiştir. Lekelidir (Görsel 6).

Topkapı Sarayı arşivde 11 zıbın bulunmaktadır. Hepsi birbirine benzediği düşünülerek bir adet envanter bilgisi hazırlanmıştır. Bazısında ilik düğme bulunmakta bazısında bulunmamaktadır.

- ✓ Kumaşı ince beyaz (pamuklu) bezdendir. Astarı beyaz bezden üretilmiştir.
- ✓ Herhangi bir süsleme kumaşı ya da malzemesi kullanılmamıştır. Yorganlama yöntemi ile kapitone dikişi ve spor dikiş yapılarak süslenmiştir.

Görsel 6: Çocuk zıbını ön, arka ve iç görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 3: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/999

Kimin olduğu kayıt altına alınmamış ve onarılmamıştır. Yer yer kirlenmiş ve lekelenmiştir (Görsel 7). Beli uçkurlu, bileklerde biritli ve kordonlar yardımıyla büzülen oldukça bol bir şalvardır.

- ✓ Beyaz zemin üzerine yeşil, lacivert ve sarı klaptan (altın tel) eklenerek desenlendirilmiş (jaka dokuma) ipek dokuma kumaş kullanılmıştır. Astarlamada beyaz bez kullanılmıştır.
- ✓ Natürel desenler olarak çiçek deseni lacivert, yapraklar yeşil tahrir ile dokunarak desenlendirilmiştir. Ayrıca dokumada kullanılan sarı klaptan da şalvarın parlak ve ihtişamlı görünmesine neden olmuştur.
- ✓ Beyaz bezden uçkur yapılmış böylece kemer görüntüsü oluşturulmuştur. Paçalarda zemin rengine uygun krem rengi kordon geçirilerek büzme için birit ilik çalışılmıştır.

Görsel 7: Çocuk şalvar ön ve yan ayrıntı görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 4: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/736

II Mahmut a ittir (1788 – 1795). Ezikleri bulunmakta fakat iyi bir durumdadır. Sarı zemin renginin üstüne (limon sarısı) lacivert, pembe, yeşil, beyaz renkler ile desenlendirilmiş çiçekli kumaştır. Bezden beyaz astar ile astarlanmıştır. Belinde uçkur bulunup bağlanarak beden ayarlaması yapılabilen bileklerde ise kordonun biritlerden geçirilmesi ile bilekte genişlik ayarı yapılabilen geniş şalvardır (Görsel 8).

- ✓ Jaka dokuma yöntemi ile natürel desenler oluşturulmuş ipek kumaş çiçekler kullanılarak desenlendirilmiştir.
- ✓ Uçkur takılacak bölgesi beyaz bez kumaştan çalışılarak kemer görüntüsü elde edilmiş aynı zamanda da narin olan ipek kumaşın korunması sağlanmıştır.
- ✓ Geniş olan paçalarını büzebilmek için yapılan birit çalışması içerisinde sarı renk kordon geçirilerek ince bir el işçiliği uygulanmıştır.

Görsel 8: Çocuk şalvar ön, yan ve ayrıntı görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 5: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/1312.

Kime ait olduğu tespit edilememiş bir çakşırdır (Görsel 9). Onarım görmemiştir. Yoğun şekilde güve yeniği bulunmaktadır.

- ✓ Çakşırın ana kumaşı yünlu kırmızı kumaştan yapılmıştır. Uçkurluğu beyaz bezdendir. Sarı renk deriden pabuçları bulunmaktadır (Envanter bilgisi olarak ulaşılan bilgi böyle olsa dahi deri patik bölgesinin kahve renge yakın bir taba renk olduğu gözlemlenmiştir). Bez den beyaz renkte astarlanmıştır.
- ✓ Giyside uçkur yerine kullanılan beyaz kumaş ve ayak bölgesindeki patik için deri kullanılması ile hem süsleme sağlanmış hem de konfor ile sağlamlık sağlanmıştır. Ağ kenarlarında dikiş üzerine kordon tutturma ile dikiş yerleri belirginleştirilmiştir.
- ✓ Ayakları saran deriden bir patik ile tulumu andırır şekilde biçimlendirilmiştir.

Görsel 9: Çocuk çakşır ön ve ayrıntı görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 6: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/800

Hümaşah Sultan a ait çakşır(1520-1620) çok iyi bir durumdadır (Görsel 10).

- ✓ Topkapı Sarayı arşiv bilgisi olarak turuncu atlardan yapılmıştır bilgisine ulaşılsa dahi giysinin kendisinin incelenmesi esnasında tarçın renkli olduğu görülmüştür.
- ✓ Envanter bilgisi olarak arşive işlenen bilgide uçkurluğu pembe canfestendir yazmakta. Eser resminden de anlaşılabacağı gibi aslında pembe ye yakın bir turuncu renktedir.

Görsel 10: Çakşır ön ve ayrıntı görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 7: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/437.

IV Murat'ın (1673-1683) oğluna ait takkedir (Görsel 11). Onarım görmemiştir.

- ✓ Pembe atlas kumaştan üretilmiştir. Topkapı Sarayı envanter bilgisi olarak renginin pembe olduğu bildirilse de eserin yakından çekilen fotoğrafından da gözlemlenebileceği gibi rengi kavuniçidir. Osmanlı 19. yy da atlas kumaşı kışlık kumaş olarak nitelemiştir ve Padişahların giysilerinde özellikle atlastan kaftanlara çokça rastlanmıştır (Koçu 1967: 18).
- ✓ Beyaz bez astarlı ve pamuk dolgu malzemesiyle yorganlama dikişi ile kapitone görüntüsü elde edilmiştir.
- ✓ İpek iplik kullanılarak yorganlama ve spor dikişler ile süslenmiştir.
- ✓ Takke sivri bir tepe ve dilimli kubbe görüntüsü oluşturularak şekillendirilmiştir.

Bu takkeden arşiv incelemesinde 3 örnek görülmüştür.

Görsel 11: Takke ön, tepe ve iç görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 8: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/328.

II. Osman'a (1604-1614) ait takkedir (Görsel 12). Onarım görmemiştir. Lekelidir.

- ✓ Beyaz bezden üretilmiş takkenin astarı da beyaz bezden yapılmıştır.
- ✓ Yorganlama usulü dikişleri ile spor dikişler ile süslenmiştir. Tepesine dört parça ile verilen bombeli yuvarlak formu ile kubbe şekli verilmiştir.

Görsel 12: Takke ön ve iç görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 9: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/2073.

Entarinin kime ait olduğu tespit edilememiştir (Görsel 13). Onarım görmüştür. Yer yer delikler oluşmuş ve parça eklenerek yamalanmıştır. Kirlenmiş ve lekelenmiştir. Göğüs bölgesinin sol alt köşesinde 5x6 cm eksiklik olduğuna dair envanter bilgisi bulunmaktadır ancak günümüzde onarılmıştır.

- ✓ Altın alaşımlı sarı iplikler ile hilal şeklinde lalenin etrafını saran sitilize dallı yapraklar işlemenin tamamını oluşturmuştur.

- ✓ Natüralist bir yaklaşım ile bitkisel bezeme desenli kıvrımlı bir çerçeve içerisinde bir kompozisyon ile süslenmiştir.

Görsel 13: Entari ön ve arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 10: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/804.

III. Mustafa'nın kızına ait entaridir (1750-1770) (Görsel 14). Lekelidir. Koç (1997)'ye göre 8-10 yaş kız çocuğu entarisi (Koç, 1997, s. 109).

- ✓ İpek, sarı telli, klaptanlı dokuma kumaştandır. Bu nedenle zemin parlaktır.
- ✓ Kumaş üzerine kahverengi, dallar üzerine pembe, mor, lacivert, mavi, yeşil, ipek ipliklerle yaprak ve çiçekler işlenmiştir. Üzerindeki renklerle desenlerin tasviri envanter bilgisinde bu şekildedir ancak gözlemler sırasında turuncu tonlarının da bulunduğu görülmüştür.
- ✓ El nakışı ile çin iğnesi yöntemi kullanılarak renkli ipek iplikler ile işlenmiştir. İşlemede kıvrımlı dallar, büyüklü küçüklü yapraklar ve büyüklü küçüklü çiçekler işlenerek bahar havası estirilmiştir.

Görsel 14: Entari ön ve arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 11: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/275.

I. Ahmet'in kızı Hanzade Sultan'a ait kaftandır (1615-1635) (Görsel 15). Onarılmamıştır. Fakat eser sergilendiği için ön tarafının rengi solmuş, arka tarafı daha canlı renklere sahiptir. Bu fark eserin incelenmesi sırasında çekilen fotoğrafta da görülebilmektedir.

- ✓ Kaftanın üzerine dikilmiş olan kağıtta (Arşiv bilgisi olarak Hanzade Sultanın kendisinin yazarak kaftanın üzerine iliştiirdiği ve terzisine geri yolladığı bilinmektedir) kaftanın renklerinin çocuklar için uygun olmadığını ifade eder cümleler bulunmaktadır.
- ✓ İpek ve pamuk karıştırılarak dokunmuş kutnu kumaştan kışlık olarak imal edilmiş kaftandır. Boyuna yönde çizgilidir ve çizgi renkleri; sıra ile sarı, krem, yeşil, turuncu ve bu renklerin arasından geçen petrol mavisi ince çizgidir.
- ✓ Kapitone görüntüsü verir şekilde yorganlama dikişi yapılmıştır. Şimdilerde kullanılmakta olan şişme mont görüntüsünü andırmaktadır.

Görsel 15: Kaftan ön ve arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 12: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/266.

I. Ahmet e ait kaftandır (1595-1605) (Görsel 16). Onarım görmemiştir. Lekeli ve eziktir.

- ✓ İpek kemha kumaş kullanılmıştır. Kumaş sözlüklerinde “Kamka” olarak adlandırılan, Kırgızca’da kemha olarak bilinen (Özen Esiner, 1982:319) kumaşın çözgüsü ve atkısı ipek, atkısında alaşımli gümüş veya doğrudan doğruya gümüş klaptanla dokunmuş ipekli kumaştır.
- ✓ Güvez renkli ve sarı tahrir ile krem rengi zeminde madalyona benzeyen desenli, desenlerde sarı klaptan ve güvez tezyinat bulunan büyük kozalak şeklinde motifler vardır. Kozalakların etrafında kendi ile aynı renkte tepelik bulunur ve bu kozalağın ucu lale motifi ile tamamlanmıştır.
- ✓ Kaftan yukarıda tarif edilen kumaş deseni ile biçimlendirilmiştir. Natürel desenlidir. Kaftanın kesimi yapılırken kumaşta desen takibi yapılarak yaka kısmına kozalak motifi denk gelmesi sağlanmıştır.
- ✓ Pervazlarında kullanılan yeşil renkteki İpek oldukça dikkat çekici bir kontrast oluşturmuştur.
- ✓ Aksesuar olarak gümüş tel ile ipek iplikten üretilmiş el işçiliği yapılarak hazırlanmış düğmeleri bulunmaktadır.

Görsel 16: Çocuk kaftanı ön ve arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 13: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/1015.

Kime ait olduğu tespit edilememiştir. Koç (1997)'un tespitine göre 5-7 yaş çocuk kaftanıdır (Görsel 17) (Koç, 1997, s. 69).

- ✓ Kumaşı ipek atlas dokuma kumaştan üretilmiştir. Zemin rengi kırmızı renkte ve üzerine üçer adet demet şeklinde sarı benek motifi dokunmuştur. Bu motife “üç benek motifi” denmektedir. Nohudi renk bez den astarlıdır. Bu envanter bilgisine ek olarak aşağıdaki görsel 13’de görüleceği gibi astar rengi turuncu dur.
- ✓ Kaftanın üzerine dikilen birit ilikler ve balıksırtı örülerek hazırlanmıştır. Şeritleri dışında kumaşın dokuması sırasında oluşturulan üç benek motifinin yüzeyde ters yüz edilerek raporlandırılması yolu ile kaftanın kumaşının yüzeyinde de süsleme kompozisyonu oluşturulmuştur.
- ✓ Kaftanın pervaz kumaşı mavi ipekten yapılmıştır
- ✓ Kaftanın biçimlendirilmesi sırasında takma kollar kullanılmıştır. Bu kollarının envanter bilgisinde ise pervaz kumaşının canfes olduğu gözlemlenmiştir. Pervaz kumaşının üzerine şerit şeklinde üç adet şerit şeklinde çizgi bulunmaktadır. Bunların sıcak baskı olduğu tahmin edilmekte ve kumaşın yüzeyinden daha aşağıda (gömülü şekilde) üç ince çizgi tüm pervazı takip eder şekildedir.

Görsel 17: Kaftan ön, arka ve ayrıntı görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 14: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/2056.

Kime ait olduğu belli olmayan cepken onarım görmemiştir (Görsel 18 ve Görsel 19).

- ✓ Kırmızı renkte zemin üzerine altın sırmalı işlemeli olup kadifeden yapılmıştır. Güvez rengi ipek astar kullanılmıştır.
- ✓ Karmaşık şekilde görünen dallar ile örülmüş bir vazo kompozisyonlu yüzey işlemesi kalptanlı altın sırma kordon ile kordon tutturma işi ile oluşturulmuştur. Süsleme bir vazodan çıkan dalların ucunda birbirinin içine geçen çiçekler ile bir desen örgüsüne sahiptir. Cepkenin arka ortasında sırtın tam ortasına denk gelen bir hilal ve hilalin üzerindeki yıldız benzeyen çiçek den desenler yayılmış ve bu kompozisyon ile giysiye bir etnik kimlik kazandırılmıştır.

Görsel 18: Cepken ön görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 19: Cepken arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

Örnek No 15: Topkapı Sarayı Envanter No: 13/2058 (Görsel 20).

Tozluk onarım görmemiştir.

- ✓ Kırmızı renkte zemin üzerine altın sırmalı işlemeli olup kadifeden yapılmıştır.
- ✓ Süslemesi kalptanlı altın sırmalı ipek kordon ile şeritler kullanılarak kordon tutturma işi ile oluşturulmuştur. Diz hizasında ve iç bacak parçasında dört adet çiftli balıksırtı örgü şerit kullanılmıştır. Dizin başlangıç bölümünde ve iç bacak kısmındaki yırtmaç kenarında tek balıksırtı şerit kullanılmış ayrıca paçada on balıksırtı örgü şerit kullanılmıştır.
- ✓ Vazodan çıkan buketler şeklinde işlenmiştir. Müze envanter bilgisi bu şekilde olmasına nazaran eser üzerinde karmaşık dallardan örülmüş vazo görüntüsü ile vazodan çıkan dallar ve dallar ucunda birbiri içine geçmiş çiçeklerden oluşan desen örgüsü oluşturulmuştur. Bu desen kordon tutturma yöntemi ile işlenmiştir. İşlemenin cepkenden olan işlemekten farkı motifin yan bilek ovalinin üzerinde ve yönü dize doğru olacak şekilde dik olarak yerleştirilmesidir.

Görsel 20: Tozluk ön-arka görüntüsü.

Kaynak: Yazar tarafından fotoğraflanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Giysiler ve üzerlerinde bulunan süslemeler, süsleme motifleri, bizlere kullanıldıkları zamanlar ile toplumlar hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle kültürel mirasın bir parçası olan ve giyim sınıflandırması içerisinde yer alan çocuk giyimleri incelenmiştir. Bu incelemeler ile Topkapı Sarayı Harem Dairesi'ne ait olan ve Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde var olan çocuk giyimleri örneklerinin gözlemlenerek gözlem fişlerinin oluşturulması ve müze envanter bilgilerinin birlikte değerlendirilmesi yoluyla giysilerin tüm özelliklerinin belgelendirilmesi sağlanmıştır.

Topkapı Sarayı'nda yapılan incelemeler sırasında ulaşılan çocuk giysilerinin incelenmesinden ortaya çıkan gözlem ve inceleme sonuçları aşağıdaki şekilde genellenerek yorumlanabilir.

Araştırmada gözlemlenen envanter bilgisi göz önüne alındığında incelenen 15 çocuk giysisinin 4 tanesinin kız çocuğuna ait olduğunun, 8 inin erkek çocuğuna ait olduğunun ve geri kalanının da cinsiyetinin bilinmediği anlaşılmıştır. Giysilerin kime ait olduğu ve cinsiyetleri tespit edilebilen çocuk giysilerinin kullanıldığı tarihler irdelenmiş ve 15. yy. ila 19. yy. lar arasında kullanılmış oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Bu çocuk giysileri için yapılan birebir gözlemlerde genelde giysilerin hammaddesinin ipek, ipek metal karışımı (klaptan) ve pamuk hammaddeli kumaşlar olduğu görülmüştür. Giysilerin astar ve pervazları için kullanılan kumaşlar genelde ipek ve pamuk hammaddeli kumaşlar olduğu görülmüştür.

İncelemeler sırasında çocuk giyimlerinde kumaş olarak en çok kullanılan kumaşlar sıralanacak olur ise bunlar; atlas, ipek, pamuk kumaş kullanılmıştır. Diğer kullanılan kumaşlar ise, deri (meşin), pamuklu bez, yünlü kumaş, kemha, ipek atlas, canfes, kutnu ve bürümcek (bürümcük) kumaşlar olmuştur.

Giysilerde kullanılan kumaşların renklerinde birinci sırada sarı ve beyaz ikinci sırada kırmızı ve yeşil üçüncü sırada krem, turuncu ve lacivert renklerin tercih edildiği görülmüştür. Diğer tercih edilen renklerin ise bej, pembe, mor, güvez rengi, mercan, petrol mavisi renklerin kullanıldığı görülmüştür. En çok kullanılan renklerin ise tarihte Türklerin en çok kullandığı renkler olan ve hanedanlık rengi oldukları bilinen sarı, kırmızı, yeşil, beyaz renkleri (Bayraktar, 2005: 2) ile paralellik gösterdiği görülmüştür.

İncelen örneklerde astar kumaşı olarak en çok kullanılan bez ayağı dokuma pamuklu kumaşın olduğu gözlemlenmiştir. Astar kumaşı renginde ise en çok beyazın tercih edildiği gözlemlenmiştir. Kumaş ile astar arasına yerleştirilen dolgu malzemesi olarak en çok pamuk malzemenin kullanıldığı belirlenmiştir. Pervaz kumaşı olarak en çok canfes ve ipek kumaşın kullanıldığı görülmüştür. Pervaz renginde en çok zıt ve kontrast renkleri tercih edilerek dikkat çekici bir kenar ayrıntısı oluşturulmuştur. Bu renklerin ise daha çok mavi, krem ve yeşil, mor renklerde olduğu belirlenmiştir.

Giysilerin üzerinde kullanılan süsleme malzemeleri olarak birinci sırada ipek iplikle örülmüş düğmeler ve desenli kumaşların kullanıldığı görülmüştür. İkinci sırada kullanılan malzeme kordon, ipek iplik kullanılmıştır. Üçüncü sırada ise süslemesiz giysilerin olduğu gözlemlenmiştir. Süslemelerde kullanılan renklerin en çok altın rengi, krem ve mavi, renk olduğu görülürken; süsleme tekniği olarak en çok yorganlama dikişi (kapitone işlemine benzer dikişler) ile kordon tutturma ve çin iğnesi tekniğinin tercih edildiği ve daha çok natürel desenlerin kullanıldığı görüldükçe tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan incelemeler ile kültürel değerleri koruma altına alarak, müze şartlarının iyileştirilmesinin ve kıyafetlerin tasnifi ve envanter bilgilerinin yenilenmesinin gerektiği anlaşılmıştır. Arşivde bulunan giysilerin envanter bilgilerinin ve fotoğraflarının moda, el sanatları ve tekstil terimlerine uygun şekilde terimler ile tanımlanıp giysilerin ölçüleri ve kalıplarını içerir şekilde envanter bilgilerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sayede müzede inceleme yapacak diğer araştırmacıların eserlere dokunmasına gerek kalmadan tam bilgilenmesi sağlanmalıdır. Aynı zamanda müze sergi alanları ve şartlarının vizyoner bir görüşle yeniden ele alınıp, modern kaynaklardan faydalanılmasına olanak sağlanmalıdır.

Kültürel değerlerin birikerek artmakta olduğu bilinmektedir. Bu nedenle gelecek nesillerin, kültür mirasının önemini kavrayabilmesi ve kültürel değerleri tanıyarak kendi yaşadıkları yüzyıllardaki kültürel değerlerin kavramlarını birlikte özümsemeleri için orta öğrenim ve dengi okullarda Türk kültür tarihi dersleri işlenmelidir. Bu derslerin içeriğinden birkaçında ise Türk giyim kuşam ve anlamalarının bulunduğu dersler yer almalıdır. Aksi takdirde kurgudan ibaret olan dizi, film ve bazı sosyal medya kaynaklarında bulunan tarih sahnelerindeki geleneksel giysilerin orijinal giysiler olduğu zannının doğru kabul edilme riski olacaktır.

Yapılan incelemeler doğrultusunda belgelenmiş olan geleneksel çocuk giysileri hem aslına uygun olarak kostüm kullanımına sunulmalı hem de modernize edilerek üretilmelidir ki böylece kültürel gelişim devam ederken köklerin izinin unutulmaması sağlanmalıdır. Ayrıca modernize edilen bu giysiler çoğaltılıp kullanılabilir hale getirilmeli, böylece sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Saray giysileri ve giysilerde kullanılan süsleme özellikleri kültürel çeşitlilik ile turizm açısından oldukça önemlidir. Bunları kendi toplumumuza ve farklı ülkelere insanlara, tanıtmak amacıyla ulusal ve uluslararası müzelerde çeşitli sergiler düzenlenmektedir ancak bu sergiler yalnızca müze çevresinde kalmaktadır. Bu nedenle geleneksel kültür varlıklarımızdan olan çocuk giysilerinin reproduksiyonlarının ve modernize edilmiş hallerinin sergileri ve defileleri düzenlenmeli ve bunlara dair yazılı kaynaklar çoğaltılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, N (2005). Kavram ve Anlam Boyutunda Al, Kırmızı ve Kızıl. International Journal of Central Asian Studies (Mustafa Canpolat Armağanı)145-165.
- Bilgen, S (1999) Osmanlı Dönemi Türk Kadın Giyimi 16.yy- 19.yy. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Eren, B. & Can, Dilek, G. (1996) Osmanlı Kadını ve Yabancı Gezginler. Women And Foreign Travellers. Ray sigorta kültür hizmeti. İstanbul.
- Gürtuna, S (1999) Osmanlı Kadın Giysisi. Kültür Bakanlığı Yayınları/ 2261 Yayınlar Daire Başkanlığı Osmanlı Eserleri Dizisi/10. Ankara
- Koç, F (1997) Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk Çocuk Giysileri Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Giyim Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara
- Okay, C. (1998) Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler 1850-1900. İnceleme. Kırkambar Yayınları, Paşahan Matbaası, Beyazıt/ İstanbul Mayıs 1998.
- Özen, Esiner, M. (1990) Türkçe de Kumaş Adları. Tarih Dergisi. Fatih Sultan Mehmet E Hatıra Sayısı. Edebiyat Fakültesi Basım Evi. İstanbul.
- Reyhanlı, T (1983) İngiliz Gezginlerine Göre 16.Yüzyılda İstanbul'da Hayat (1582-1599). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sakaoğlu, N. (1994). Osmanlı Tünelinde Çocuk Giysileri. Skyline dergisi, 132. sayı.
- Sevin, N. (1990). On Üç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış. Kültür Bakanlığı Yayınları/1195 kültür eserleri dizisi/ 151. Sevinç matbaası. Ankara.
- Şehsuvaroğlu, Haluk Y. (1961) Çocuk Elbiseleri Sergisi. Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları. İstanbul.
- Tezcan, H. (2006) Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri. Mas Matbaacılık. Aygaz Yayınları.
- Yerasimos, MARİ A. (1993) “16-19 Yy Da Batı Kaynaklı Gravürlerde Osmanlı Çocuk Figürleri” Toplumsal Tarihte Çocuk. Tarih vakfı yurt yayınları. İstanbul.